

З колекції Музею історії Десятинної церкви

Наприкінці XIX – на початку XX ст. значну частину населення Києва склали етнічні поляки. Вони створили потужну польську громаду, яка відігравала важливу роль в економічному та культурному житті міста.

В історії культурного розвитку цієї громади значну роль відігравали польські книгарні, при яких часто відкривалися бібліотеки, читальні, а згодом і видавництва. Найавторитетнішою в Києві була книжково-музична фірма Леона Ідзіковського, заснована вихідцем із Кракова, талановитим підприємцем Леоном Вікентійовичем Ідзіковським (1827–1865) у грудні 1858 року. Офіційну діяльність торгова фірма, а незабаром і видавництво розпочало на початку 1859 року.

Після смерті засновника фірми її очолила вдова Герсилія Гнатівна Ідзіковська-Бухаревич (1832–1917). Назва фірми «Леонъ Идзиковскій» не змінилася протягом усього свого існування. З 1883 року до її керівництва приєднався, а незабаром і очолив їхній син, Владислав Леонович Ідзіковський (1864–1944). За його керівництва фірма стала найпотужнішою в галузі книготоргівлі в Україні й однією з найбільших у Російській імперії. Видавництво мало книгарню «Л. Идзиковскій» на вул. Хрещатик, 29, а на початку XX ст. було відкрито ще один книжковий магазин «Владислав Ідзіковскій» – по вул. Хрещатик, 33/35.

З 1870 року при книгарні на вул. Хрещатик, 29 діяв читальний зал, який міг одночасно вмістити майже 500 осіб. З часом читальня переросла в справжню бібліотеку. Її книжковий фонд у 1894 році мав близько 40 тис. томів книжок, а на 1914 рік – понад 173 тис. томів.

У 1873 році в книгарні було відкрито нотний відділ. Саме нотно-видавнича діяльність фірми є унікальною за величезною кількістю видань та якістю нотного репертуару. Наприкінці XIX ст. магазин продавав до 600 видань музичних творів, зокрема, українських композиторів М. Лисенка, К. Стеценка, П. Ніщинського, М. Леонтовича, а також композиторів світової класики, фортепіанні концерти, інструментальні ансамблі, різноманітні твори для окремих інструментів, камерно-вокальну музику.

Проте видання творів композиторів-класиків не давало надприбутків, тому в комерційних інтересах фірма вимушена була орієнтуватися на попит. Чималу частину видавничого репертуару становили твори так званих «легких жанрів». Особливо багато було видано сентиментально-куртуазних творів. Найчисельніша серія «Цыгане в Києве» складалася з 254 видань, а серія «Современный кабарэ» – навіть з декількох підсерій: «Песенки, куплеты и шансонетки» (22 видання), «Интимные песенки и песенки кабарэ» (12 видань) та ін. Видавалися також пісенні серії з репертуарів модних виконавців: І. Кремер, О. Вергинського, В. Хенкина, І. Ільсарова, М. Каринської, Н. Тамари, М. Емської та ін. У колекції Музею зберігаються два примірники партитур нот з репертуару популярних у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. співаків: лірико-драматичного тенора Володимира Олександровича Сабініна (1885-1930) (справжнє прізвище Собакін) та естрадної співачки Ніни Вікторівни Дулькевич (1891-1934) (у дівоцтві Бабуріна), яка була одружена з керівником циганського хору Миколою Дулькевичем і прославилася як виконавиця циганських пісень (ноти передано Музею з приватної збірки киевознавця, письменника Віталія Ковалинського (1941-2019) нащадками власника у 2021 році).

Ця серія популярних пісень видана в нотодрукарні Івана Івановича Чоколова (власної друкарні фірма не мала). На початку ХХ ст. «Типо-литографія и нотопечатня И. И. Чоколова» була найпотужнішою в Україні, до послуг якої зверталися видавництва, організації та приватні особи. Спочатку вона містилася на вулиці Фундуклеївській (нині Богдана Хмельницького), 22, а з 1911 року – у будинку по вул. Великій Житомирській, 20 (за сучасною нумерацією – 20-а.).

Окрім того, поліграфічними базами видавництва були нотодрукарні К. Г. Редера в Лейпцігу та Г. М. Пуховича в Ростові-на-Дону.

Знаменита бібліотека родини Ідзіковських була того часу своєрідним літературно-музичним салоном – тут проводилися поетичні читання, літературні диспути, співали та грали популярні виконавці. У 1897 році при фірмі було засновано концертне бюро, яким керували Марія Львівна Ящевська, співачка, старша донька засновника фірми Леона Ідзіковського, та її чоловік Чеслав, які займалися організацією концертів видатних виконавців з усього світу.

При книгарні був організований також художній салон з картинною галереєю, який незабаром став популярним місцем зустрічей представників культури, мистецтва і науки.

З 1911 року видавництво мало постійний філіал у Варшаві (по вул. Маршалківській), а комісіонерів (власні й орендовані склади, магазини) – у багатьох великих містах, зокрема Вільно, Владивостоку, Воронежі, Катеринославі, Кракові, Львові, Москві, Одесі, Ростові-на-Дону, Санкт-Петербурзі, Харкові.

Після більшовицького перевороту і революційної експропріації приватних підприємств України 1919 року київська фірма «Л. Ідзіковський» припинила своє існування. Видавництво «Л. Ідзіковський» продовжило роботу у Варшаві (1921-1944), а на базі фірми в Києві було створено Київське відділення нотовидавничого сектору Державного видавництва України, яке ще деякий час перевидавало продукцію фірми, переважно твори західноєвропейських композиторів.

У вирі Другої світової війни, під час придушення антигітлерівського Варшавського повстання 1944 року, повністю згоріли приміщення фірми «Л. Ідзіковський» з майже всіма книжковими скарбами. Незадовго до повстання, у червні 1944 року, помер Владислав Ідзіковський. На місці знищених приміщень фірми в 1945-му було відкрито кіоск із продажу антикварних книжок, який працював до 1950 року, а польська видавнича фірма «Л. Ідзіковський», яка впродовж багатьох років була активним учасником музичного життя України, остаточно припинила своє існування.

Джерела та література

1. Савченко, І. 2009. Видавнича фірма «Леон Ідзіковський»: до 150-річчя заснування. *Бібліотечний вісник*, 3. Київ, с. 49–58.
2. Кальницький, М. Даруй мне тишь твоих библиотек. URL. *Газета по-киевски*. Ретроклуб. 02.08.2008.
3. Друг О. 2013. *Вулицями старого Києва*. Київ, с.68–69.
4. Фирма «Леон Идзиковский». URL: www.oldkiev.info.

Наталія Будзинська
завідувачка науково-дослідного
відділу виставкової роботи
Музею історії Десятинної церкви